

Inleiding

Waar ben ik?

Wat is hier gebeurd?

Wat voor natuur is er te zien?

Wat gaat er gebeuren?

Wat kan ik doen op de vliegbasis?

Wanneer gebeurt wat?

Vliegbasis Soesterberg heeft haar militaire bestemming verloren. De bakermat van de Nederlandse Luchtmacht en bolwerk van de Koude Oorlog, wordt teruggegeven aan de natuur. Tientallen jaren lang was het gebied hermetisch afgesloten; nu wordt het opengesteld voor het publiek en zal het zijn geheimen gaan prijsgeven. Het is natuurlijk zeer interessant om de komende jaren de transformatie van een militair vliegveld naar een opengesteld natuurgebied op de voet te volgen. De Week van het Landschap 2010 biedt een eerste mogelijkheid om een kijkje op de vliegbasis te nemen.

← Muurschildering van het Wolfhound Squadron

↓ Toegangsbord met het wapen van de luchtmacht op Vliegbasis Soesterberg

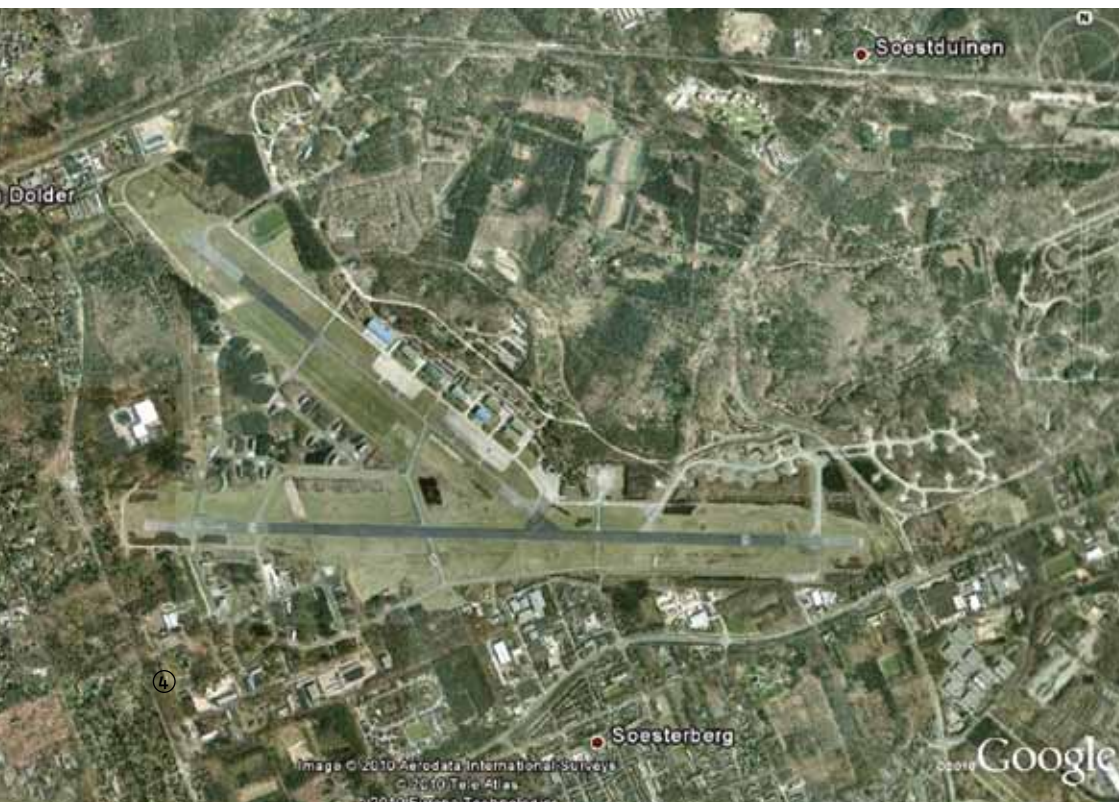
Renk Ruiter

Het eigendom van het grootste deel van de vliegbasis, zo'n 380 hectare, is in 2009 overgegaan van het Rijk naar de Provincie Utrecht. Defensie blijft aanwezig in Camp New Amsterdam en zal in het hart van de vliegbasis het Nationaal Militair Museum gaan realiseren. De toekomstige bestemming van de vliegbasis is door Provincie Utrecht en gemeenten Zeist en Soest vastgelegd in een ruimtelijk plan. Verreweg het grootste deel zal ruimte bieden aan natuur, cultuurhistorie en recreatie. Dit deel wordt overgedragen aan Het Utrechts Landschap. In een strook langs Soesterberg-Noord komt een nieuwe woonwijk met ruim 400 woningen. Met de opbrengst van deze woningen wordt de herinrichting van de vliegbasis gefinancierd.

In deze gids kunt u een overzicht vinden van wat zich op de vliegbasis heeft afgespeeld en met welke bedoelingen het gebied zal worden heringericht. Met die informatie in uw achterhoofd kan u zelf de geleidelijke transformatie van een militaire basis naar een natuur- en wandelgebied zien gebeuren. Nadat in de recente geschiedenis de schaaпsherders, de showvliegers en de militairen hun stempel op de vliegbasis drukten, is nu de beurt aan de natuur en recreanten. U bent van harte uitgenodigd om uw bijdrage te leveren aan dit nieuwe hoofdstuk in de geschiedenis van Vliegbasis Soesterberg!

Luchtfoto van Vliegbasis
Soesterberg Google maps

Inleiding

Waar ben ik?

Wat is hier gebeurd?

Wat voor natuur is er te zien?

Wat gaat er gebeuren?

Wat kan ik doen op de vliegbasis?

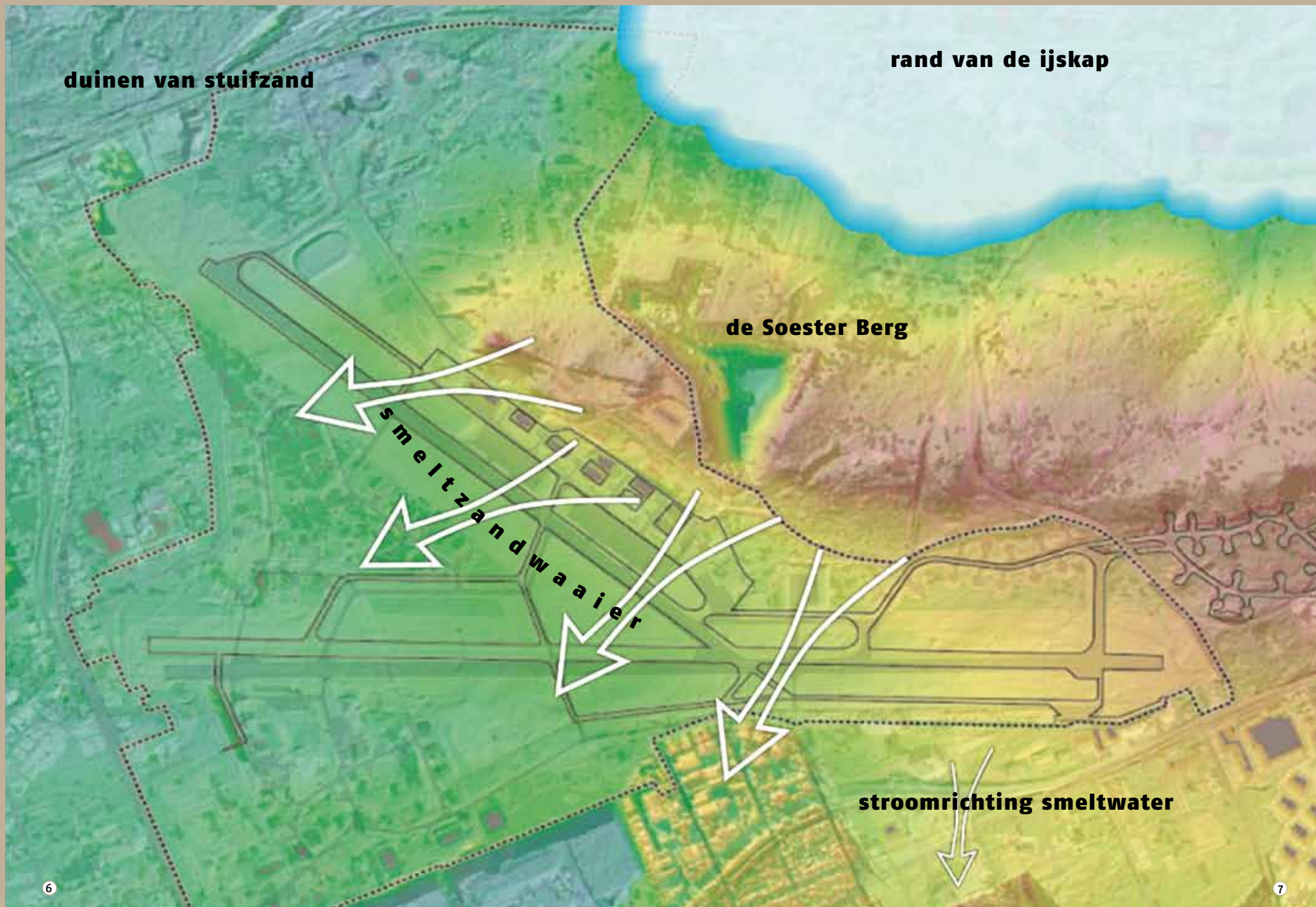
Wanneer gebeurt wat?

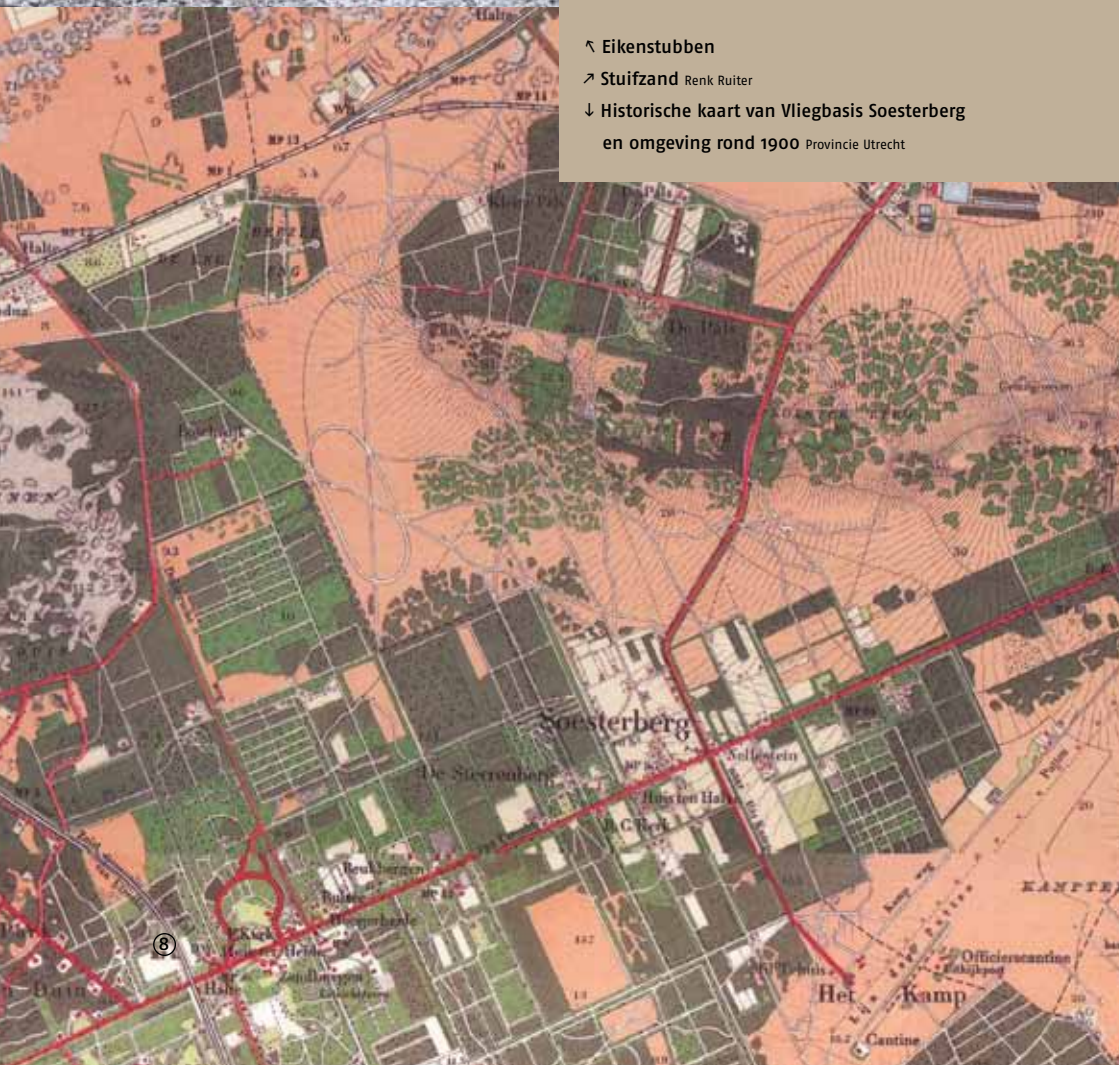

Vliegbasis Soesterberg ligt midden op de Utrechtse Heuvelrug. Het landijs stuwde zand en grind in de voorlaatste IJstijd voor zich uit en legde het als een heuvelrug neer. De Soester Berg is één van de toppen van de Utrechtse Heuvelrug die zo is opgeworpen. Bij het smelten van het honderden meters dikke ijs zocht het smeltwater zich een uitweg. Bij doorbraken spoelde het water over de heuvelrug heen en nam daarbij zand en grind mee. Dit werd aan de rand van de Soesterberg neergelegd in een vlakke. Later heeft de wind vanuit de destijds droge Noordzee zand op de heuvelrug geblazen. Op de vliegbasis is alleen in het meest noordelijke deel, aansluitend op de Lange Duinen, dekzand terecht gekomen. Door de droge, stevige, vlakke ondergrond was het gemakkelijk hier start- en landingsbanen aan te leggen. De vliegbasis ligt hier dus niet toevallig.

De vliegbasis ligt niet alleen bovenop de Heuvelrug, maar ook aan de rand van de Randstad. Plaatsen als Utrecht, Amersfoort, Zeist en Soest liggen in de directe omgeving. De drukte die dat met zich meebrengt is tot op heden aan de vliegbasis voorbijgegaan. Een gebied van honderden hectares was hermetisch afgesloten voor publiek; een oase van rust in een hectische omgeving. Het is een uitdaging om, nu de vliegbasis voor het publiek wordt opengesteld, iets van die rust en geheimzinnigheid in stand te houden.

Het gebied is in meerdere opzichten een verbindende schakel. De noordelijke en zuidelijke helft van de Utrechtse Heuvelrug dreigden voorgoed van elkaar gescheiden te raken voor natuur en recreanten, door wegen, spoorlijnen, bebouwingslinten en militaire objecten. Doordat de vliegbasis als natuurgebied wordt veiliggesteld en door de bouw van enkele ecoducten kunnen dieren zich steeds weer vrij bewegen over de Heuvelrug. Voor recreanten vormt de vliegbasis straks een prachtige schakel in de routenetwerken op de Heuvelrug.

↗ Eikenstubben
 ↗ Stuifzand Renk Ruiters
 ↓ Historische kaart van Vliegbasis Soesterberg
 en omgeving rond 1900 Provincie Utrecht

Inleiding

Waar ben ik?

Wat is hier gebeurd?

Wat voor natuur is er te zien?

Wat gaat er gebeuren?

Wat kan ik doen op de vliegbasis?

Wanneer gebeurt wat?

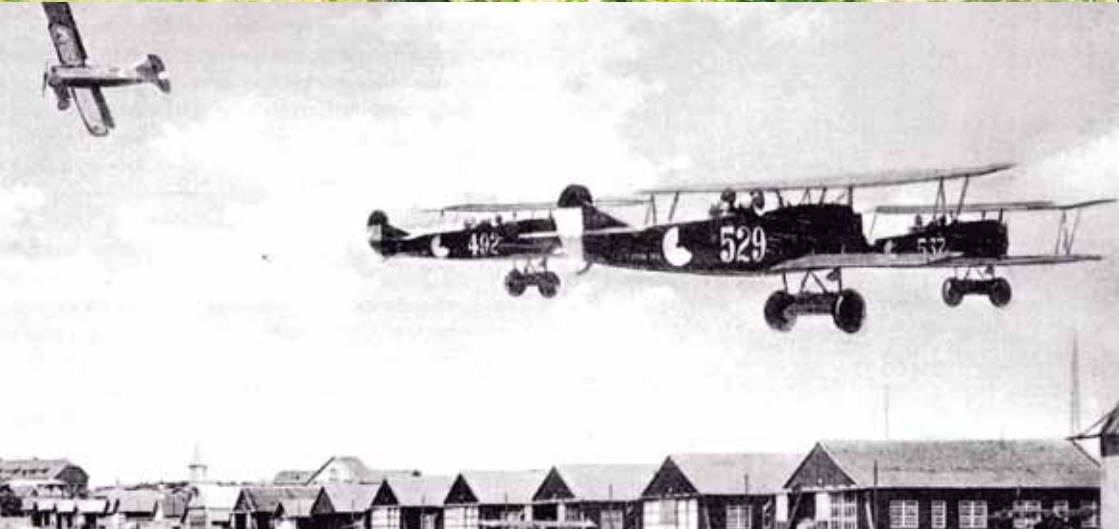

Van ijstijd tot begraasde heide

Eerst raakte de Utrechtse Heuvelrug begroeid met bos. De eerste mensen die door dit bos rondtrokken waren jagers/verzamelaars. Later gingen mensen op vaste plaatsen wonen en lieten hun varkens, koeien en schapen grazen in de bossen. In de vroege Middeleeuwen ontstonden nederzettingen. Steeds meer begrazing en kap van bomen leidde tot grotere open ruimten in het bos. Dorpen werden gevestigd, niet bovenop de droge heuvelrug, maar aan de randen, op voedselrijke plaatsen met water in de buurt.

Aan de noordzijde van de vliegbasis zijn er raadsels rond het verdwenen dorp Hees, dat vanaf de 9^e eeuw in geschriften vermeld wordt. Doordat de waarnemingen en kaarten elkaar tegenspreken, is de precieze locatie nog niet bekend. Het gehucht heeft bestaan uit meerdere boerderijen en een herberg. In de 13^e eeuw is sprake van bewoning door boeren, bezembinders, dagloners en schaapherders. Op de kaart van 1700 is er sprake van twee gehuchten van enkele boerderijen: Laag Hees en Hoog Hees, met daarbij de enges (akkers) 'Heezer Eng' en 'De Eng' in de noordwestpunt van de huidige vliegbasis. De namen van bedrijventerrein Fornhese en het internaat Den Eng verwijzen hier nog naar. Vanaf die tijd wordt ook De Paltz aangeduid, het landgoed dat aan de noordoostkant naast de vliegbasis ligt en deels zelfs eronder verdwenen is.

Volgens volksverhalen verdwijnt rond 1600 de bewoning van Hoog Hees vanwege oprukkende stuifzanden. De boerderij dient nog enige tijd als uitvalplaats voor roversbenden.

↑ ↑ Leilindes markeren nog steeds de historische boerderij plaats van de Kleine Paltz Kim Kooiman

↑ Ansichtkaart met beeld van een vliegshow op Soesterberg Provincie Utrecht

Uit deze periode zijn nu nog terug te vinden de Doodeweg of Postweg van Soesterberg naar Soest, waar nu weer een fietspad is opengesteld. Ook zijn enkele paden en lanen terug te vinden die bij De Paltz hoorden. Het eeuwenoude bos met de meerstammige eiken (eikenstrubben) ten noorden van de helikopterhangars stamt ook uit deze tijd. Het dankt zijn ontstaan aan hakhoutbeheer ten behoeve van leerlooierij, mogelijk in combinatie met begrazing van de steeds opnieuw uitlopende eiken.

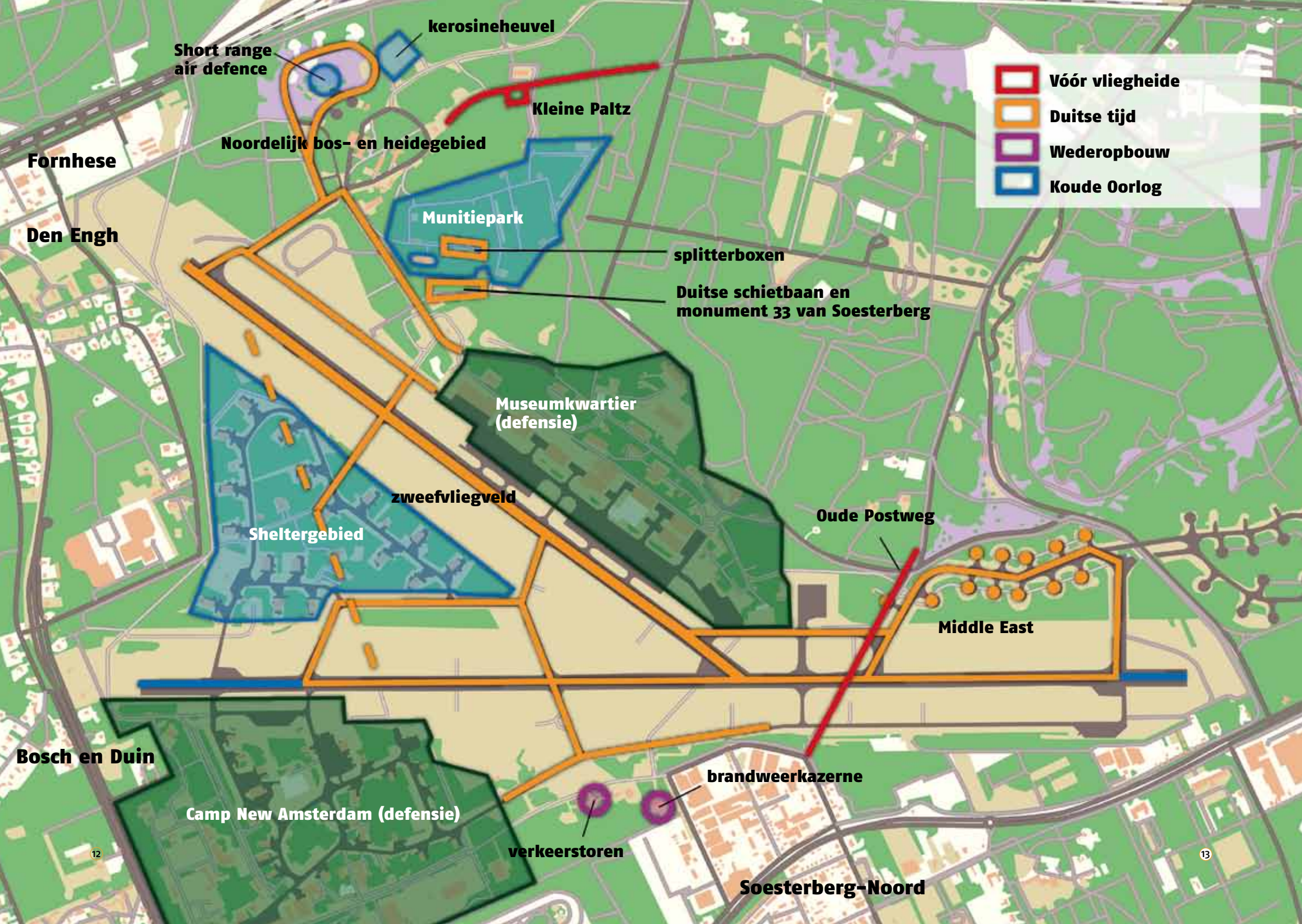
Vliegheide

Het vliegen op Soesterberg begint in 1910, wanneer de 'Maatschappij voor Luchtvaart' 400 hectare heideterrein aankoopt. Zij organiseerde hier vliegshows, naar voorbeeld van Duitsland (Johannistal) en Frankrijk (Reims). Hier trokken de eerste vliegtuigen grote aantallen bezoekers. Aan de voet van de Soester Berg werden een restaurant en een tribune opgetrokken en een spoorlijntje aangelegd om bezoekers naar het spektakel te brengen. Na enkele succesvolle maanden kwam er echter onvoldoende publiek en al in 1912 ging de Maatschappij voor de Luchtvaart failliet. In maart 1913 kocht de Staat der Nederlanden de vliegheide en in april 1913 richtte zij de Militaire Luchtvaartafdeling op. De nabijheid van het toenmalige geniekamp op Kamp van Zeist en de beschikbaarheid van de vliegheide hebben hier ongetwijfeld een rol in gespeeld. Soesterberg werd daarmee de bakermat van de Luchtmacht.

Fliegerhorst Soesterberg

Na de inval van Nederland in 1940 bouwden de Duitsers de Nederlandse vliegvelden volgens een vast schema om tot Fliegerhorsten. Fliegerhorst Soesterberg kreeg daarbij de status van Truppenübungsplatz. Veel kenmerken van de huidige vliegbasis zijn terug te voeren op de Duitse periode.

- De start- en landingsbanen werden verlengd en verhard. Naast de huidige twee banen was er nog een derde baan, de Duitse baan die later is verwijderd.
- Splitterboxen dienden als parkeerplaatsen voor vliegtuigen met aarden wallen eromheen waarover camouflagenetten getrokken konden worden.
- Rond de landingsbanen werden rolbanen en opstelplaatsen aangelegd. Deze infrastructuur, 'Luftpark' genoemd, is nog steeds herkenbaar in de 'Middle-East', het noordelijk bosgebied en rond de bestaande start- en landingsbanen.
- Waldlagers waren onderkomens voor de troepen die zo werden gebouwd dat ze moeilijk van de omliggende bebouwing waren te onderscheiden. Rond Soesterberg ging het om het Jessurunkamp, het Wallaardt Sacrékamp en een waldlager op landgoed De Paltz. In het Wallaardt Sacrékamp zijn de elementen van het waldlager nog goed te zien.
- Werften (onderhoudswerkplaatsen), hangars en de Duitse Mess werden aan de voet van de Soester Berg gebouwd. Hiervoor werd de meeste bestaande bebouwing afgebroken, waardoor weinig te vinden is van de oudste periode van de luchtvaart.
- Ook de schietbaan en de fusilladeplaats dateren uit deze periode. Nu staat hier het monument ter herinnering aan 'De 33 van Soesterberg'.
- Het spoorlijntje naar de voet van de Soester Berg werd doorgetrokken naar Kamp van Zeist, waar de landbouwafdeling van het leger (Landwirtschaft) zich bevond. Hiermee begon ook het landbouwkundige gebruik van de graslanden op de Vliegbasis, dat tot de jaren 70 duurde.
- In het dorp Soesterberg werd een Wehrmachtsheim gebouwd volgens typische nationaalsocialistische architectuur, het huidige 'Officierscasino'.

Wederopbouw en de Koude Oorlog

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog was Vliegbasis Soesterberg bijna helemaal vernield. Na een korte wederopbouwfase door de Nederlandse overheid kreeg het – tijdens de snel oplopende spanning met de Sovjet Unie – de functie van NAVO-vliegbasis. De opbouw van de vliegbasis na de Tweede Wereldoorlog werd dan ook grotendeels betaald door de NAVO. De strategie van de NAVO had haar weerslag op de bebouwing en infrastructuur van het vliegveld. De belangrijkste functie van Vliegbasis Soesterberg was om in tijden van spanning in korte tijd een grote troepenmacht in te kunnen vliegen die vervolgens snel richting oostfront kon oprukken.

De fase van opbouw van Soesterberg werd pas vanaf 1949, na het beëindigen van de strijd in Indonesië, door Nederland ter hand genomen. Het herstel van start- en landingsbanen en aanleg van achthoekige dispersals en taxibanen dateren uit deze tijd. In 1953 werd de Koninklijke Luchtmacht opgericht, met op Vliegbasis Soesterberg een vloot van Spitfires en later Gloster Meteors. De vliegbasis maakte vanaf deze periode deel uit van een netwerk van militaire activiteiten op de Utrechtse Heuvelrug, waaronder de Leusderheide en Vlasakkers, de Prins Bernhardkazerne en talrijke gebouwen in de wijde omgeving. Op de vliegbasis zijn uit deze periode talrijke gebouwen te vinden, met name in het gebied waar het toekomstige defensiemuseum is gepland, bijvoorbeeld de Engelse T2-hangars en een mess. De verkeerstoren en brandweerkazerne bij Soesterberg-Noord zijn ook uit deze fase.

↑ Een in legerkleuren geschilderde munitiebunker is zeer robuust gebouwd in de koude oorlogsjaren. Het dak is zeer licht gebouwd zodat bij eventuele explosies de rest van het gebouw zou blijven staan

← De verkeerstoren dateert uit de wederopbouwfase, maar is later grondig verbouwd Renk Ruiter

↓ Onder de heuvel is een grote kerosinetank aangelegd. Een brandstofleiding liep vanuit het Botlek gebied tot de vliegbasis

Door bos overgroeide munitiebunkers (iglo's) zijn een sprekend voorbeeld van het geheime landschap Gerard Koopmans

Vanaf 1954 stationeerde Amerika het 32e Tactical Fighter Squadron op de vliegbasis, met steeds nieuwe toestellen en materialen. Al snel werd begonnen met de bouw van Camp New Amsterdam in de zuidwesthoek van de vliegbasis. In de rest van het gebied getuigen bunkers en munitiedepots van deze periode. In 1967 werd besloten om alle vliegtuigen, die tot dan toe in de open lucht stonden opgesteld, onder te brengen in bunkers. Dit werd ingegeven doordat Israël in de Zesdaagse Oorlog met één bombardement de hele Egyptische luchtmacht uitschakelde. Deze Hardened Aircraft Shelters moesten voorkomen dat een vergelijkbaar scenario ook hier zou kunnen plaatsvinden. Ze zijn te vinden in Camp New Amsterdam en in het huidige sheltergebied. Hier werd ook een Amerikaanse commandobunker (bunker 600) gebouwd.

De Nederlandse Luchtmacht had zojuist het Soesterbergse squadron jachtvliegtuigen afgestoten en gaf de Alouette-helikopters van de Landmacht een plek op de basis. Door deze specialisatie ontstond een ruimtelijke scheiding op de vliegbasis met Camp New Amsterdam en het sheltergebied als centrum voor de Amerikaanse activiteiten en de helikopterhangars en het munitiepark als centrum voor de Nederlandse activiteiten. In het munitiepark werden munitiegebouwen van gewapend beton toegevoegd, waarover een gronddek met nieuwe bosaanplant werd aangebracht; de iglo's. Langs de landingsbanen werden remkabels aangebracht en Local Control Bunkers, glazen huisjes met onderaardse toegang en schuilgelegenheid, van waaruit het landingsgestel van inkomende vliegtuigen gecontroleerd kon worden.

Bunker 600 was een commandopost van het Amerikaanse leger die bestand was tegen biologische, chemische en nucleaire aanvallen Renk Ruiter

De Amerikanen vestigden veel eigen voorzieningen op en rond hun Europese bases. Op Camp New Amsterdam ging het onder meer om een school en een kerk (base chapel). Uiteraard waren er ook een grote barbecueplaats en diverse sportfaciliteiten.

De Amsterdamsche Club voor Zweefvliegen vliegt vanaf 1946 vanaf Vliegbasis Soesterberg. De zweefvliegers starten en landen op het droge korte gras parallel aan de noord-zuid baan. Zij blijven hier actief, waarmee we na bijna 100 jaar militair gebruik terug zijn bij het recreatieve vliegen op Soesterberg.

Vanaf jaren 80

Na de val van de muur in 1989 begon een grootschalige afstoting van militaire terreinen en gebouwen. Dit paste in de omschakeling naar een leger dat gericht was op internationale (vredes)operaties. De Amerikanen vertrokken in 1994. In deze periode werd nog een aantal objecten gebouwd dat zeer representatief is voor de Koude-Oorlogstijd, zoals personeelsschuilplaatsen voor nucleaire, biologische en chemische wapens en 22 betonnen wachthuisjes. In het sheltergebied is een ondergrondse personeelsschuilplaats aangebracht met tientallen opklapbare bedden, waar men weken kon verblijven. De lanceerplatforms voor HAWK-raketten dateren ook uit deze periode.

Vanaf de jaren 80 ontstond interesse in het belang dat de vliegbasis heeft voor de natuur. Er werd gezocht naar vormen van beheer die zowel de militaire doelen (vliegveiligheid) dienden als de natuur. Omvorming van aanwezige bossen naar natuurlijke bossen en aanpassingen in het graslandbeheer zijn hier belangrijke voorbeelden van. Provincie Utrecht onderkende het belang van de vliegbasis voor de natuur en verleende de status van Ecologische Hoofdstructuur, ondanks bezwaren van de Rijksoverheid.

Overgang naar tijdperk van natuur en recreatie

Het vrijkomen van militaire terreinen was één van de aanleidingen om te starten met het project Hart van de Heuvelrug. Dit project richt zich onder regie van Provincie Utrecht op een herschikking van functies in dit sterk gefragmenteerde deel van de Utrechtse Heuvelrug, waardoor natuur, wonen, zorg en recreatie zich beter kunnen ontwikkelen. Bij de start van dit project was sluiting van Vliegbasis Soesterberg nog niet aan de orde, maar toen het besluit in 2003 viel, werd al snel duidelijk dat herinrichting van de vliegbasis een bekroning van dit project zou gaan vormen. Tot 2008 zijn de helikopters gebleven, de laatste Cougars vertrokken naar hun nieuwe basis Gilze-Rijen. De overdracht van de vliegbasis aan Provincie Utrecht vond plaats op 15 juni 2009. De Provincie zal beheer en eigendom van het nieuwe natuurgebied overdragen aan Het Utrechts Landschap.

De landingsbaan wordt toegankelijk om te wandelen, fietsen of zelfs te kruipen

Inleiding

Waar ben ik?

Wat is hier gebeurd?

Wat voor natuur is er te zien?

Wat gaat er gebeuren?

Wat kan ik doen op de vliegbasis?

Wanneer gebeurt wat?

Bijzondere natuur door bijzonder beheer

Ten tijde van de vliegheide bestond Vliegbasis Soesterberg voor het merendeel uit kortgegrasde heide, gras en zand; het resultaat van overexploitatie door plaggen en een hoge begrazingsdruk. Rond de Soester Berg stond eikenhakhout, dat later doorgroeide tot de nog steeds aanwezige eikenstrubben. De overige bossen op de vliegbasis zijn aangeplant voor productiedoeleinden. Aanvankelijk ging het om grove-dennenbos, dat stuthout voor de mijnen in Limburg produceerde. In de tijd van de militaire functie zijn daar andere boomsoorten aan toegevoegd, met name douglasspar, Amerikaanse eik en zomereik. Vanaf de jaren 80 is er aandacht gekomen voor een meer natuurlijk bosbeheer met dood hout en open plekken. Vliegveiligheid bleef echter prioriteit nummer één. Als bos in de weg stond werd het gekapt of omgevormd in hakhout. Herdenkingsplaatsen en drukbezochte werkplaatsen werden voorzien van sierbeplantingen en siergazons.

Het militair gebruik leidde tot bijzondere randvoorwaarden t.a.v. flora en fauna.

- De vliegtuigen stelden al snel zware eisen aan de vlakheid van het terrein. Daarom werd op grote schaal de omgeving van de start- en landingsbanen afgevlakt. Hogere kopjes werden ontdaan van de bovengrond, het vrijkomende materiaal werd gebruikt om de laagste delen op te hogen. Dit patroon komt nu nog tot uiting in de graslandvegetaties.

de roodborsttapuit

- Grotere vogels zoals duiven, meeuwen en kieviten kunnen bij aanvaringen grote schade aanrichten. Deze vogels kwamen, ondanks een actieve verstoring, veel voor op de bemeste graslanden die tot in de jaren 70 rond de startbanen lagen. Sinds die tijd is het roer omgegooid door de graslanden niet langer te bemesten. Ze verloren hun aantrekkelijkheid voor grotere vogels en onbedoeld ontstonden bloemrijke heischrale graslanden.
- Beperking van Foreign Object Damage, schade aan straal motoren door het opzuigen van losliggend materiaal, vereiste dat de bodem goed begroeid moest zijn en geen losliggende steentjes, plantendelen en andere kleine voorwerpen los mochten liggen. Lokaal werden stukken gras geplagd en in heide omgezet, omdat dat beter rondslingerende takjes en strootjes invangt. Deze vierkante lapjes heide zijn nog goed te zien langs de landingsbaan.
- Vanwege brandpreventie mochten in het munitiepark geen naaldbomen groeien.

Aanvullend was er ook aandacht voor bijzondere diersoorten. Nesten van vogels en bomen met holten werden gespaard bij werkzaamheden. Bijzondere aandacht is besteed aan vleermuizen. Diverse leegstaande personeelsschuilplaatsen, waterkelders en de doelenbunker van de schietbaan werden geschikt gemaakt voor vleermuizen door ze af te sluiten, behoudens invliegopeningen en een toegang voor controles. Langs bospercelen werden brede stroken niet gemaaid, om meer leefruimte te bieden aan dagvlinders en vogelsoorten als de roodborsttapuit. Na het vertrek van de Amerikanen zijn diverse objecten en verhardingen gesloopt en omgezet in natuurlijke begroeiing. Hier is op kaal, grindrijk zand de plantengroei opnieuw begonnen. De zuidpunt van de voormalige Duitse baan is een voorbeeld hiervan. Deze oppervlakte is opvallend rijk aan bloeiende kruiden en korstmossen.

De staat van de natuur op de vliegbasis

In aanvulling op de bestaande gegevens wordt in 2009 en 2010 een uitgebreide inventarisatie gedaan door Bureau Van den Bijtel. Deze speelt een rol als nulmeting om te kunnen zien of veranderingen in het beheer de gewenste effecten hebben. Het levert ook de benodigde gegevens op voor de toetsing aan natuurwetgeving. De eerste resultaten van de inventarisatie tonen nog eens aan dat de vliegbasis voor soorten van heide, bloemrijk grasland en korstmosvegetaties werkelijk bijzonder is op Nederlandse en Europese schaal. Van de grote open ruimte profiteren zeer hoge aantallen veldleeuweriken en graspiepers, vogels die elders langzaam verdwijnen uit het landelijk gebied. In de structuurrijke graslanden komen veel vlinders en sprinkhanen voor.

↑ Ter voorkoming van aanvaringen tussen vogels en vliegtuigen werd een vogelradar ingezet Bert de Ruiter
 ➤ De zwarte roodstaart broedt in de stenige omgeving van de straaljagershelters Renk Ruiter
 → Langs de randen van het beton beginnen diverse kruiden de verharding geleidelijk te overwoekeren
 ➤ Groot dikkopje Frank Hoffmann
 ↓ Zwartsprietdikkopjes en vele andere vlinders gebruiken slangenkruid als nectarbron Harry Weijs

Open graslanden en heide met open zand zijn een geschikt leefgebied voor zandhagedissen en talrijke vogels

Inleiding

Waar ben ik?

Wat is hier gebeurd?

Wat voor natuur is er te zien?

Wat gaat er gebeuren?

Wat kan ik doen op de vliegbasis?

Wanneer gebeurt wat?

De grindrijke plekken en betonplaten die al jaren niet meer bereden worden, zijn rijk aan warmteminnende planten en dieren uit Midden- en Zuid-Europa. De Blauwvleugelsprinkhaan is daar een spectaculair voorbeeld van. Het is van groot belang om bij de herinrichting van de vliegbasis zorgvuldig om te gaan met deze bijzondere soorten en hun specifieke biotopen.

De geleidelijke overgangen en mozaïeken van bos, heide en grasland blijken zeer geschikt te zijn voor diverse belangrijke vogelsoorten, zoals roodborsttapuit en boomleeuwerik, en voor reptielen. De zandhagedis en de levendbarende hagedis komen verspreid over de vliegbasis in kleine populaties voor.

De oude loofbossen aan de noordzijde van het Museumkwartier hebben lokaal een rijke ondergroei met onder andere daslook. De houtsnippen die op de vliegbasis broeden, duiden eveneens op goed ontwikkeld bos en zijn daarnaast afhankelijk van plekken met weinig verstoring, aangezien ze op de grond broeden. Talrijke zeldzame paddenstoelen voelen zich thuis bij de oude bomen op voedselarme grond, met smaakmakers zoals de narcisamaniet en hanenkam of cantharel. Ook de aanwezigheid van talrijke paddenstoelen uit de dood-houtgroep en diverse holenbroeders zijn karakteristiek voor goed ontwikkeld bos met staand en liggend dood hout. De vliegbasis is dermate goed bezet met buizerdnesten dat er geen territoria meer bij lijken te passen.

Veldleeuwerik

W.Weenink, Foto Natura

De komende jaren zal dit gebied een transformatie meemaken van een hermetisch afgesloten militaire basis naar een opengesteld natuurgebied. De uitdaging is om ook in deze nieuwe levensfase van de vliegbasis de militaire sfeer levend te houden. Het gebied zal altijd een icoon van de Koude Oorlog blijven. Veel militaire objecten zullen daarom aanwezig blijven. Dat geldt onder andere voor de landingsbanen, shelters en munitiebunkers. Deels zullen ze langzaam opgenomen worden in het landschap, deels krijgen ze een nieuwe bestemming. De transformatie wordt daarmee een geleidelijk proces, met een langzaam veranderend landschap dat een bezoek aan het gebied steeds opnieuw interessant maakt, maar niet alles zal geleidelijk verlopen. Een flink deel van infrastructuur en bebouwing zal binnen enkele jaren gesloopt worden, mede met het oog op de veiligheid van de toekomstige bezoekers. Er worden nieuwe wandel- en fietspaden aangelegd en er komen uitzichtpunten. Bij het dorp Soesterberg komt een nieuwe woonwijk met ruim 400 woningen. Bij de helikopterhangars komt een Nationaal Militair Museum.

Inrichting voor natuur

Ondanks de hoeveelheid steen en asfalt zijn er veel bijzondere planten en dieren op het terrein te vinden. Het opnieuw inrichten van de aanwezige natuur is daarom maar in beperkte mate nodig. Wel zal het beheer nog meer dan in het verleden afgestemd worden op behoud en versterking van de natuurwaarden. In aanvulling op het maaibeheer van de graslanden, zal het gebied regelmatig bezocht worden door een rondtrekkende schaapskudde. De herder met honden zal ervoor zorgen dat de schapen vooral daar grazen, waar ze een bijdrage kunnen leveren aan gevarieerde graslanden met veel bloemen en insecten.

↑ Een deel van het bos kan met de kinderen uit de buurt worden geplant

↗ Muurpeper Renk Ruiter

→ Eén van de straaljagersshelters wordt al gebruikt als winterverblijf voor de schapen

↳ Zonnepanelen op de landingsbaan zouden de vliegbasis klimaatneutraal of energieleverend kunnen maken

↓ Provincie Utrecht is direct met de sloop van gebouwen begonnen

De eenvormige bossen met exoten worden geleidelijk omgevormd in inheems bos en er komen minder strakke overgangen tussen bos, heide en grasland. Waar verharding verdwijnt verschijnt kaal zand en ontstaan nieuwe groeiplaatsen voor korstmossen, schraal grasland of inheems bos en struweel. De meeste hekken worden weggehaald. Waar ze een functie hebben, bijvoorbeeld om dieren naar een ecoduct te geleiden of bebouwing af te schermen, blijven de hekken staan.

Openstelling

Ondanks het enorme lawaai van straaljagers en helikopters vormde de vliegbasis voor de natuur een oase van rust door het ontbreken van wandelaars, mountainbikers en loslopende honden. Dit verklaart mede het grote aantal groundbroeders als veldleeuwerik, tapuit en houtsnip. Het is geweldig dat het gebied na al die jaren weer opengesteld kan worden voor het publiek, maar dat vraagt vanaf het begin om een doordachte zonering. De entrees, paden en andere recreatieve voorzieningen zijn zodanig gepland, dat aan de ene kant alle landschappen uitgebreid bekeken kunnen worden, maar dat aan de andere kant er ook na openstelling sprake blijft van rustige gebieden binnen de vliegbasis. Hierdoor blijft er leefruimte voor de meer verstoringsgevoelige diersoorten als veldleeuwerik, houtsnip en in de toekomst wellicht nachtzwaluw en edelhert. Bij sommige stukken bos of heideveld liggen de paden eromheen, of is er een uitkijkpunt om het gebied te overzien, maar lopen er geen paden doorheen. Dit zijn de broedgebieden van bijzondere vogels en de rustplaatsen van het wild. Drie gebieden blijven rustig: de Middle East, de centrale open ruimte en een deel van het noordelijke bos- en heidegebied.

Militaire ensembles

Vele kilometers hekwerk, tientallen hectaren verharding en tientallen gebouwen worden verwijderd, maar een aantal clusters van objecten en bijbehorende verhardingen blijft behouden. Bezoekers kunnen daaraan blijvend de ontwikkeling van het landschap en het vroegere gebruik aflezen. Elk cluster heeft betrekking op één van de functies van de vliegbasis:

- het vliegen: start- en landingsbanen, shelters, Middle East
- het tanken: kerosineheuvel
- het bewaken en verdedigen: hekken, wachthuisjes
- het schuilen: groepsverblijven, ondergrondse commandobunkers
- munitieopslag: iglo's en andere munitiebunkers

Ook de sporen van vóór het vliegen blijven zichtbaar (Kleine Paltz, Heezerspoor en Postweg) en de rondtrekkende schaapskudde herinnert aan deze periode van voor 1913. Van een aantal straaljagersshelters en de start- en landingsbanen wordt slechts het casco behouden, andere objecten blijven in detail behouden, zoals een ondergrondse legering met opklapbedden.

Voor het houden van culturele activiteiten worden op een paar plaatsen basisvoorzieningen gemaakt: een straaljagershelter, een munitiebunker, een personeelschuilplaats en de kruising van de start- en landingsbanen.

Zonnepanelen op de landingsbaan?

De herontwikkeling van de vliegbasis biedt de kans om het in één keer goed te doen: klimaatneutraal. Het is een mooie ambitie om de verschillende onderdelen van de vliegbasis klimaatneutraal te realiseren: de nieuwe woonwijk, het Militair Museum en het opengestelde natuurgebied met bijbehorende cultuurplaatsen. De toeristische pendel zou volledig op zonnestroom kunnen rijden, evenals de elektrische fietsen of modernere transportmiddelen als segway. Mochten de daken van het museum en de woonwijk onvoldoende ruimte bieden voor het plaatsen van zonnepanelen, dan kan een deel van de landingsbaan hiervoor gereserveerd worden.

Verbindende schakel

De vliegbasis staat niet op zichzelf. Veel zaken die belangrijk zijn voor dit gebied strekken zich uit tot over de grenzen. De vliegbasis was hier bijvoorbeeld nooit gekomen als ten zuiden van Soesterberg niet Kamp van Zeist al had gelegen, een Nederlands geniekamp van eind 19e eeuw. Die ontwikkeling had weer alles te maken met de aanwezigheid van de Fransen, waarvan de Piramide van Austerlitz getuigt. Ook voor natuur is de vliegbasis een verbindende schakel. Op de natuurontwikkeling van de vliegbasis sluiten natuurcorridors aan over de A28, Amersfoortse straat en de spoorlijn Utrecht- Amersfoort. Samen herstellen ze de verbindingen tussen de natuurgebieden in het noorden en het zuiden van de Utrechtse Heuvelrug, die bijna definitief van elkaar gescheiden waren. Langeafstandspaden stopten ten noorden en ten zuiden van de vliegbasis. Nu kunnen wandelaars en fietser weer op een prachtige manier over de hele Utrechtse Heuvelrug fietsen.

Inleiding

Waar ben ik?

Wat is hier gebeurd?

Wat voor natuur is er te zien?

Wat gaat er gebeuren?

Wat kan ik doen op de vliegbasis?

Wanneer gebeurt wat?

Plezier beleven op de vliegbasis

- Op wandel- en fietspaden kunnen omwonenden vanuit Soesterberg, Bosch en Duin en Den Dolder een ommetje dicht bij huis maken.
- Voor bezoekers van verder weg is het toekomstige museumgebied de entree.
- Bij het museum komt op de 'mobiele radarheuvel' een groots uitzichtpunt. Dit kan gecombineerd worden met een soort radar, die de omgeving scant voor de bezoeker om te tonen wat er in de omgeving is op het gebied van natuur en cultuur, zowel op de vliegbasis als in de bredere omtrek. Die ook de toestand van natuur en milieu voor de bezoeker kan scannen en als een Planet Control Center in beeld brengt hoe het er voor staat op het gebied van duurzaamheid.
- Voor wie verder wil wandelen, leiden verschillende routes langs de bijzondere natuur, het militaire erfgoed en het landgoed De Paltz. Met een 'rondje vliegbasis' kan je een dag dwalen langs de hoogtepunten van de vlieggeschiedenis, door oude bossen en tussen de verbazende hoeveelheid bloemen en vlinders in de graslanden.
- Het voorjaar barst op de vliegbasis elk jaar los met tientallen jubelende veldleuweriken. Wie het wintergevoel wil verdrijven maakt daarom op de eerste zonnige dagen een rondje over de vliegbasis.
- Picknicken/frisbeeën/vliegeren in het bloemrijke grasland bij Soesterberg-Noord.
- Een aantal objecten is met gidsen te bezoeken: een atoomvrije commando-bunker, de ondergrondse legering met ruim 80 bedden, een glazen wachthuisje met ondergrondse schuilplaats. Hoewel we blij zijn dat de Koude Oorlog voorbij is, is het goed om eens het beklemmende gevoel van een atoomschuilkelder te ondergaan. De Koude Oorlog markeert een belangrijke periode in de wereldgeschiedenis die hier tastbaar gemaakt wordt met verhalen van mensen die zelf op de vliegbasis gewerkt hebben.

atoom schuilkelder

uitzichtpunt Heel de Heuvelrug

Nationaal Defensiemuseum en informatiecentrum

schaapskudde

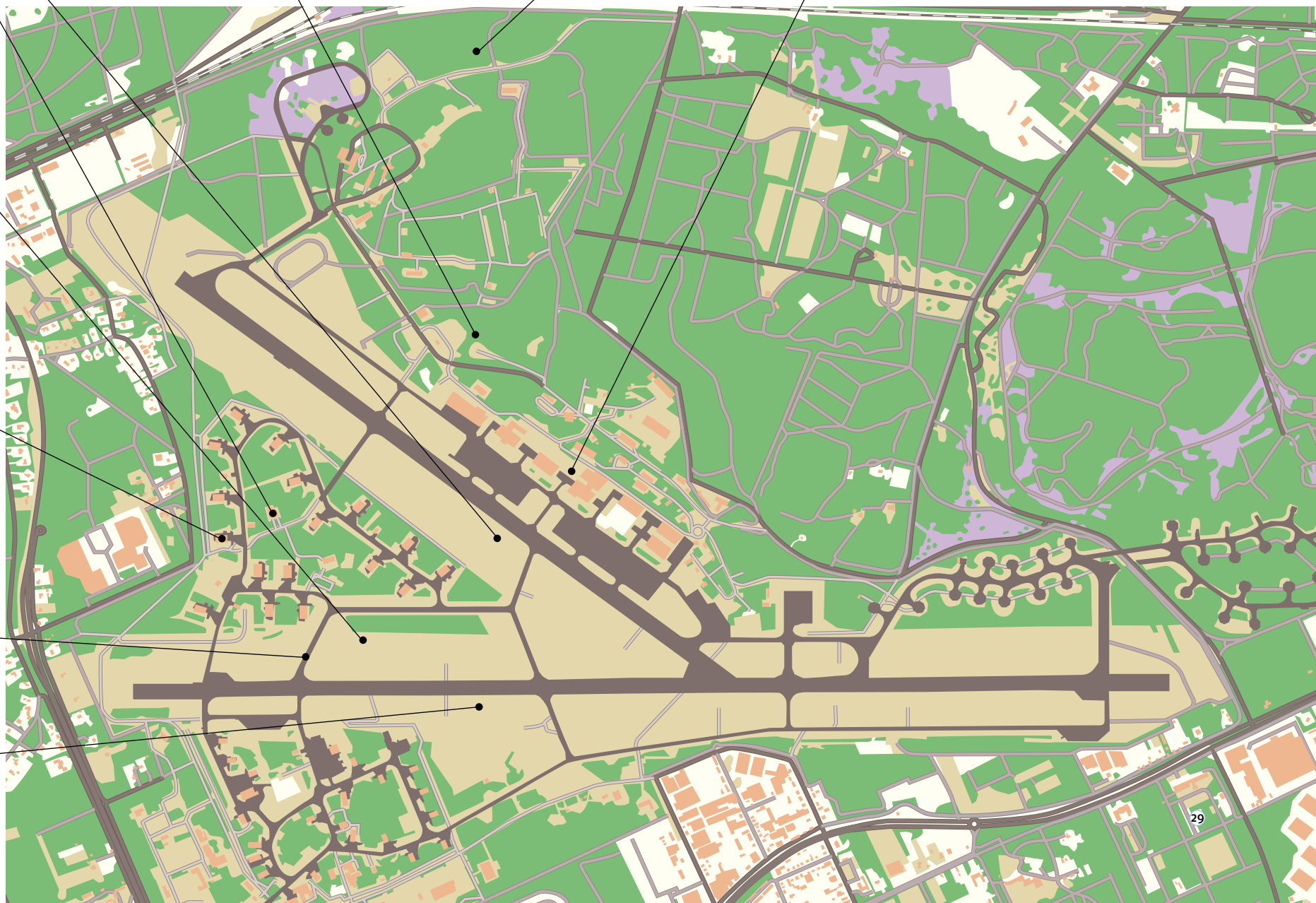
cultuurshelter

fietsen op de landingsbaan

speelplek in bloemrijk grasland

- Als het vriest hopen we met ijsvereniging Soesterberg een tijdelijk ijsbaan op de verharding aan te kunnen brengen. Wie weet halen we het NK kortebaan schaatsen naar Soesterberg.
- Elk jaar lammetjesdagen en schapenscheerfeest bij de schapenshelter.
- Schoolklassen zijn welkom om van een oud-militair te horen hoe het hier in de Koude Oorlog er aan toe ging en om mee te wandelen met de schaapherder en zijn kudde.

Cultuurplaatsen bezoeken

Het Extra Large Landschap wordt de vliegbasis ook wel genoemd. Het landschap en de grote veranderingen die het doormaakt inspireert kunstenaars. Een viertal cultuurplaatsen zal geregeld plaats bieden aan locatietheater, muziek of exposities van beeldende kunst. Daarvoor zijn plaatsen uitgezocht die veelzeggend zijn voor de vliegbasis: straaljagersshelters, munitiebunkers, de kruising van de landingsbanen en een personeelsschuilplaats. Samen met de Vrede van Utrecht en het Centrum voor Beeldende Kunst Utrecht wordt hard gewerkt aan een bijzondere culturele programmering voor de vliegbasis waar veel kunstenaars en gezelschappen hun bijdrage aan kunnen leveren. Voor cultuurliefhebbers zal er veel te beleven zijn op Vliegbasis Soesterberg!

Week van de vliegbasis meemaken

We denken aan een jaarlijkse Week van de Vliegbasis waarop bijvoorbeeld een race voor skelters of skaters op de landingsbaan georganiseerd kan worden, een groot vliegerfestijn plaatsvindt, delen van de graslanden en heidevelden verkend kunnen worden die anders afgesloten zijn en grotere culturele voorstellingen op de vliegbasis georganiseerd kunnen worden. In het broedseizoen, van maart tot juli, zijn de dieren met hun jongen kwetsbaar. In de nazomer en herfst kan er juist meer, dat is de tijd waarin bijzonder activiteiten plaats kunnen vinden.

Vrijwilliger of beschermer worden

De komende jaren zal openstelling van vliegbasis veelal onder begeleiding moeten plaatsvinden. Daarmee kunnen bezoekers op plaatsen komen die anders gesloten zouden moeten blijven. Het is ook een gelegenheid om verhalen mee te geven over de natuur op de vliegbasis, of over het verleden. Ook zijn er diverse klussen om militaire gebouwen goed te onderhouden, of te helpen bij het beheer van de natuur. Als u het leuk vindt om met bezoekers te werken of te helpen in het beheer kunt u zich aanmelden voor de vrijwilligerscommissie Vliegbasis Soesterberg. U kunt uw betrokkenheid ook vormgeven door Beschermer van Het Utrechts Landschap te worden. Daarmee steunt u ons werk om natuur en erfgoed op en rond de vliegbasis te beschermen.

↑ Culturele voorstellingen zullen de vliegbasis als inspiratiebron gebruiken. NT Gent en de Vrede van Utrecht hebben in 2008 al de voorstelling Kasimir en Karoline gepresenteerd op de Vliegbasis

foto Anna van Kooij, meer informatie op vredevanutrecht.nl

→ De Amsterdamsche Club voor Zweefvliegen blijft actief op de vliegbasis

↓ Fietsend, wandelen en skatend kan straks de landingsbaan worden verkend

Inleiding

Waar ben ik?

Wat is hier gebeurd?

Wat voor natuur is er te zien?

Wat gaat er gebeuren?

Wat kan ik doen op de vliegbasis?

Wanneer gebeurt wat?

Overdracht vliegbasis
aan Provincie Utrecht

Bron Provincie Utrecht

Uitkijken over de Utrechtse Heuvelrug
vanaf Vliegbasis Soesterberg ↓ →

- Provincie Utrecht koopt Vliegbasis Soesterberg van het Rijk

2009

- Eerste openstelling van het fietspad en nog enkele paden
- Het eerste sloopwerk is gedaan
- Een schaapskudde heeft haar intrek in een straaljagershelter genomen
- Een groep vrijwilligers begeleidt de eerste fietstochten op de vliegbasis

2010

- Bodemsanering
- Start omvorming naar inheems bos en heide
- Verwijderen Niet Gesprongen Explosieven
- Start bosaanplant
- Start beheer met schapen

2011–2013

- Het museum is klaar
- Start bouw van de woonwijk
- De laatste recreatieve paden en uitzichtpunten worden aangelegd.
- Het landschap zal daarna altijd blijven veranderen.

vanaf 2014

Per fiets de basis ontdekken

32 Stichting Het Utrechts Landschap

Meer ruimte voor natuur door
sloop van gebouwen

Beleven van de vliegbasis
kan op vele manieren

Wanneer gebeurt wat? 33

Colofon

Uitgave van Stichting Het Utrechts Landschap
September 2010

Redactie

Chris Bakker, Marco Glastra

Beeld

Archief Utrechts Landschap tenzij
anders staat vermeld

Vormgeving

Yvet Hollander

Drukwerk

Libertas Bunnik